

آقاجنغ علی نقاش باشی اصفهانی

محمد علی - کریمزاده تبریزی

و بی‌امان و سوارکار در نزد بکترین فاصله تیر قضا را به هدف می‌نشاند. در اطراف و کنار قلمدان افق زیبا با منظره درختان جلب نظر می‌کند، مرد و زنی طناز را در حال معاشقه نشان می‌دهد حیات عشق را چنان در سینه زن نمایان می‌سازد که گوئی نفس میکشد. در گوشه انتهائی منظره توله سگ و فادار را که در جای خود لمبیده و بچرت زدن مشغول می‌باشد نظاره میکنی.

بهر حال هر گوشه‌ای از این قلمدان‌ها تابلوی زیبایی است که در ابعاد کوچک تری بطرز افسانه‌آمیزی نقاشی شده است. از قدرت قلم و تبحر و استادی او در نقاشی که در اغلب آثار بی‌همتای او از قبیل قاب‌آینه‌ها و قلمدان‌ها و سایر آثارش دیده میشود، در این گفتار اندک نمی‌شود چیزی بیان کرد چه بهتر که به آثار او درموزه‌ها و مجموعه‌های خصوصی روی آورده و با علاقه و تیزبینی هنر افسانه‌ای او را درک کنیم.

از شرح حال و نام فرزندان و سایر اقوام آقاجنغ که اغلب در نقاشی استاد بوده‌اند تاکنون اطلاعاتی درجائی منتشر نشده و اگر بر حسب اتفاق شرح حالی دارد مبتنی بر اسناد نیست و اغلب بایکدیگر مغایر می‌باشد مثلاً در مقاله‌ای فرزندان آقاجنغ را بجای برادر و یا پدر و از همه مضحک‌تر در کتابی لطفعلی شیرازی را برادر آقاجنغ اصفهانی دانسته و نام نجف‌علی را نجف‌قلی مرقوم داشته است. خوشبختانه در گنجینه شماره ۶ مجموعه اینجانب که حاوی مقدار زیادی عقدنامه و قبالة ازدواج است عقدنامه دختر آقاجنغ بنام شهربانو و ملقب بصفیه سلطان خانم جلب نظر میکند. در این عقدنامه مهر شهود و وضع فامیلی آقاجنغ و فرزندان و برادران و سایر همکاران که اغلب نقاش بودند حائز اهمیت است. و این سند اولین برگه‌ایست که تا حدودی وضع خانوادگی این هنرمند را برای ما روشن مینماید. در این عقدنامه القایی که واقعاً برای افراد طراز اول مملکت در آن

آقاجنغ علی نقاش باشی اصفهانی که بنام آقاجنغ در بین علاقمندان و هنرشناسان مشهور خاص و عام می‌باشد در شهر هنرپرور اصفهان در سالهای اواخر دوره زندیه و اوایل سلطنت قاجار پا برصه هستی نهاده است.

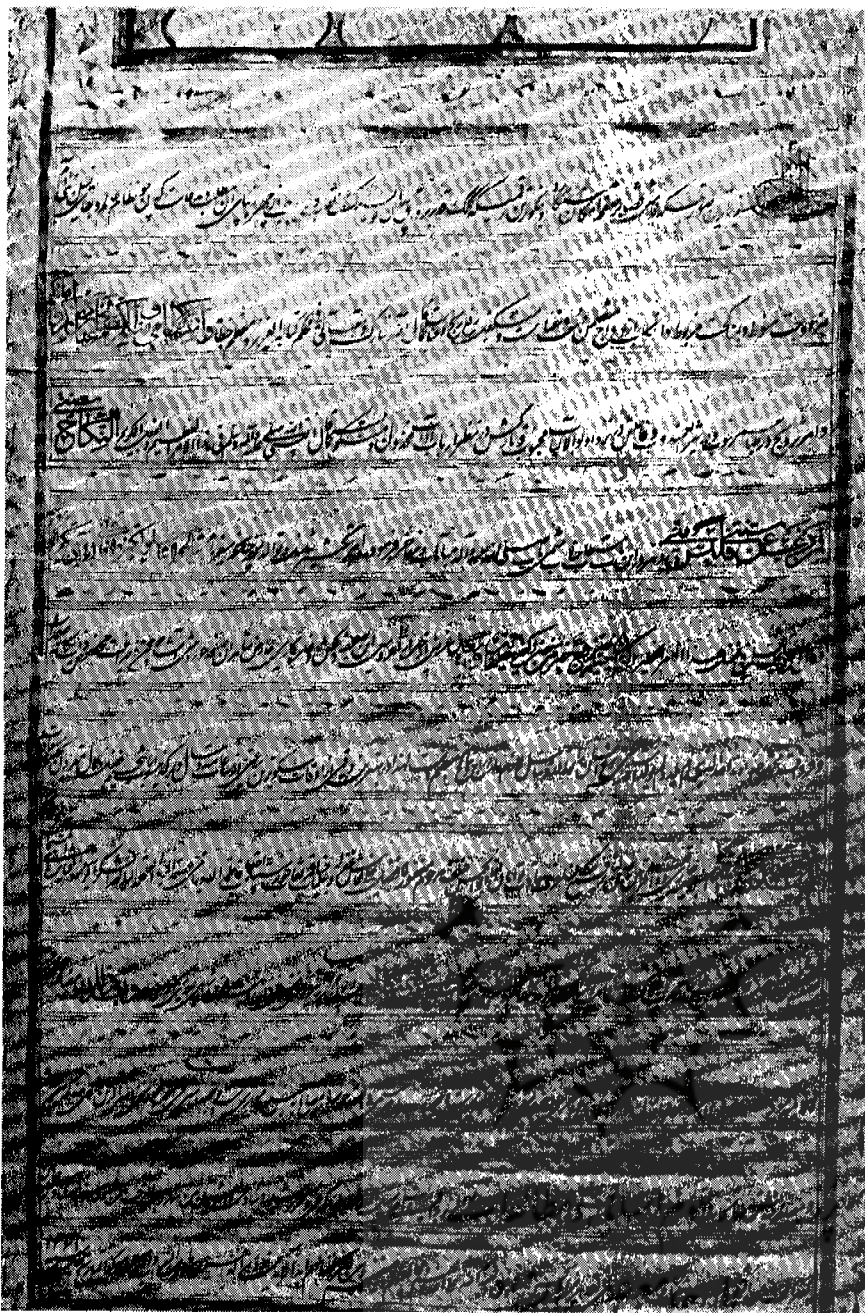
این هنرمند در مکاتب مختلف هنری زمان خود از استادان طراز اول کسب فیض کرده و در اثر نبوغ ذاتی خود از معلمان نیز برتر شده است.

آثار بی‌شمار و بی‌همتای او در هر مرحله از هنر یعنی در تذهیب - صورت‌سازی - جانورپردازی - منظره و آبرنگ‌سازی و صحنه‌های مختلف بزمی و رزمی و در مواردی باز عایت اصول هنری (پرسپکتیو) (مناظر و مرایا) بیننده را مسحور کرده و غرق در اعجاب و تفکر می‌نماید.

عظمت هنری و بسط و روانی قلم او در ابعاد هر چه ریزتر هر ستایشگری را بتنعظیم و تکریم و امیدارد، گوئی این افسونگر شرق دنیائی از زیبایی‌ها را در روبه یک قلمدان به مهار کشیده است.

بیعت دستها که بحالت شادابی و استواری رو بزم لغزیده و ارائه و نمود پر جلال چشمان بسته (بوحنا) این معبود آقاجنغ که در اغلب آثار بی‌ظنیر و بی‌همتای او مشاهده میشود حاکی از علاقه مفرط هنر ساز به زهد و پارسائی و خلسه روح افزای روحانیت اوست که در نگاهی پرتکمین چشمان خود را بسوی وحدت لایزال دوخته و گوئی بزبان حال چنین می‌گوید: (آفتاب معنوی کلمه الهی است).

در مراحل دیگر تصویر اسب‌ها در میدان رزم نمایانگر سرعت است. پر مهابت و استوار در جای ایستاده و چون غزالی زیبا حرکت میکند. بال و دمش بسان پرهاوس بوده و حتی تار موها را می‌شود شماره کرد. شیر در مقابل حریف خود مستأصل

اصل قبالة ازدواج صفیه سلطان خانم،
دختر آقانجف

زمان معمول بود برای بزرگداشت هنرمند مشهور زمان نیز اعمال گشته است مثلاً در شروع نام آقانجف چنین نوشته اند: (عالیجاه رفیع جایگاه مجدت و جلالت انتباه فخامت و مناعت اکتناه زبده الاعاظم والاشراف آقانجف علی نقاش باشی) بدین ترتیب معلوم میشود که این هنرمند در زمان حیات خود از اعاظم و اکابر شهر خود بوده است.

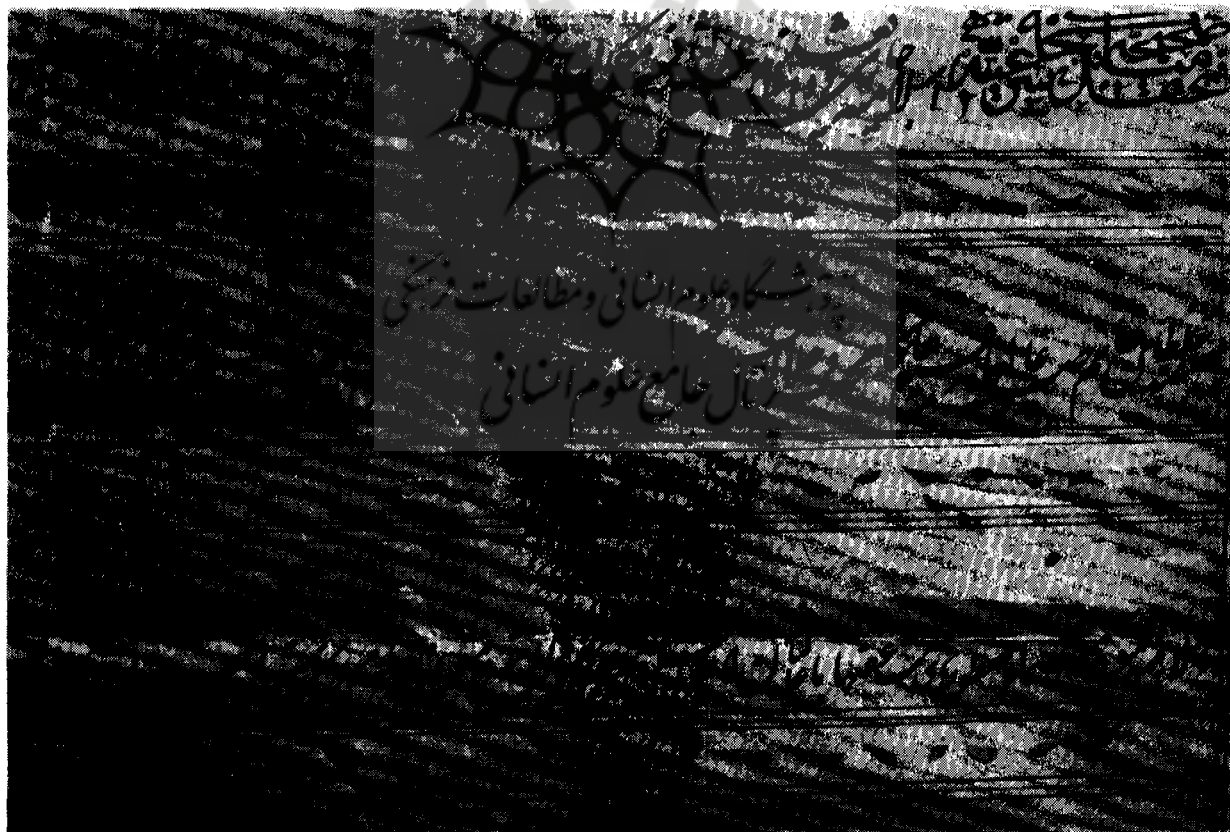
از نکات عمده دیگری که از این عقدنامه برای ما آشکار می شود مهر و نام اصلی فرزندان و خویشان و دوستان آقانجف است که به ترتیب جهت شناسائی علاقمندان وثبت در تاریخ

هنری ایران مرقوم میگردد:

داماد بنام آقا ابوالحسن خلف مرحوم فضل علی نقاش یاد شده است چه بسا ممکن است آقا ابوالحسن نیز نقاش بوده و در نتیجه افتخار دامادی آقانجف را بدست آورده است، پدر داماد نیز که بنام فضل علی نقاش مرقوم گشته است حتماً از هنرمندان عصر بوده بحتمل ازدوستان یا از استادان آقانجف است که برای اولین بار در این عقدنامه اسمی از او بیادگار مانده است و مهر دیگری که در عقدنامه جلب توجه می کند (آقا - محمدعلی ولد مرحوم آقا فضل علی) که شاید برادر داماد آقا

ابوالحسن باشد .
 اما در مورد نام و مهرهای شهود این قباله نکاح که
 به ترتیب مقام یادداشت میگردد :
 ۱ - عالیشان رفیع جایگاه آقا نجفعلی نقاش باشی والد
 مسماة مزبوره سجع مهر نجفعلی
 ۲ - عالیشان رفیع مکان آقا محمدحسن عم مسماة مزبوره
 سجع مهر گل بوستان محمدحسن
 ۳ - عالیشان آقا محمدکاظم ولد ارجمند عالیجاه آقا
 نجفعلی اخ مسماة مزبوره سجع مهر عبده محمدکاظم
 ۴ - عالیشان آقا محمدجعفر اخ دیگر مسماة مزبوره
 سجع مهر بخط طغرا عبده الراجی محمدکاظم
 بقدرس قوی احمد بن نجفعلی بعلت نبودن در محل عقد
 و محمدعلی بن آقا نجف بعلت صغرسن نتوانسته اند اسمی در زیر
 قباله ازدواج داشته باشند .
 شهود دیگر را که اغلب بنام نقاش در این عقدنامه نام
 برده اند ، بدین ترتیب است :
 ۱ - عالیشان محمدقاسم نقاش ولد حاج آقا محمدابراهیم
 (سجع مهر خوانده نشد) .
 ۲ - آقا حیدرعلی ولد مرحوم آقا محمد اسمعیل
 سجع مهر (علی بن اسمعیل)
 بطن قوی حیدرعلی نقاش فرزند آقای محمد اسماعیل
 نقاش باید باشد .

نام ابوالحسن داماد آقانجف که فرزند فضلعلی نقاش می باشد با سجع مهر العبد المذنب محمدحسن - اسم آقا نجفعلی نقاش باشی با تعاریف
 زمان قید شده است و نام عروس صفیه سلطان خانم، دختر آقانجف.

۳ - آقا محمد اسمعیل ولد مرحوم آقا بابانقاش
(سجع مهر خوانده نشد).

این آقا بابا یا میرزا بابای نقاش اواخر زندیه است یا میرزا بابای الحسینی امامی هم عصر آقانجف می باشد .
بقیه شهود که اغلب از زرگران و صباغان بودند بعث طول کلام قرائت نگردید و معلوم گردید دوستان و آشنایان این هنرمند صاحبان حرفه و صنعتی بودند که با نقاشان ارتباط نزدیک داشتند .

اندازه این عقدنامه ۱۱۰×۶۰ سانتی متر بوده و با خط شکسته نستعلیق زیبایی کتابت شده است .
قسمت بالا و حاشیه عقدنامه بطرز معمول زمان تذهیب

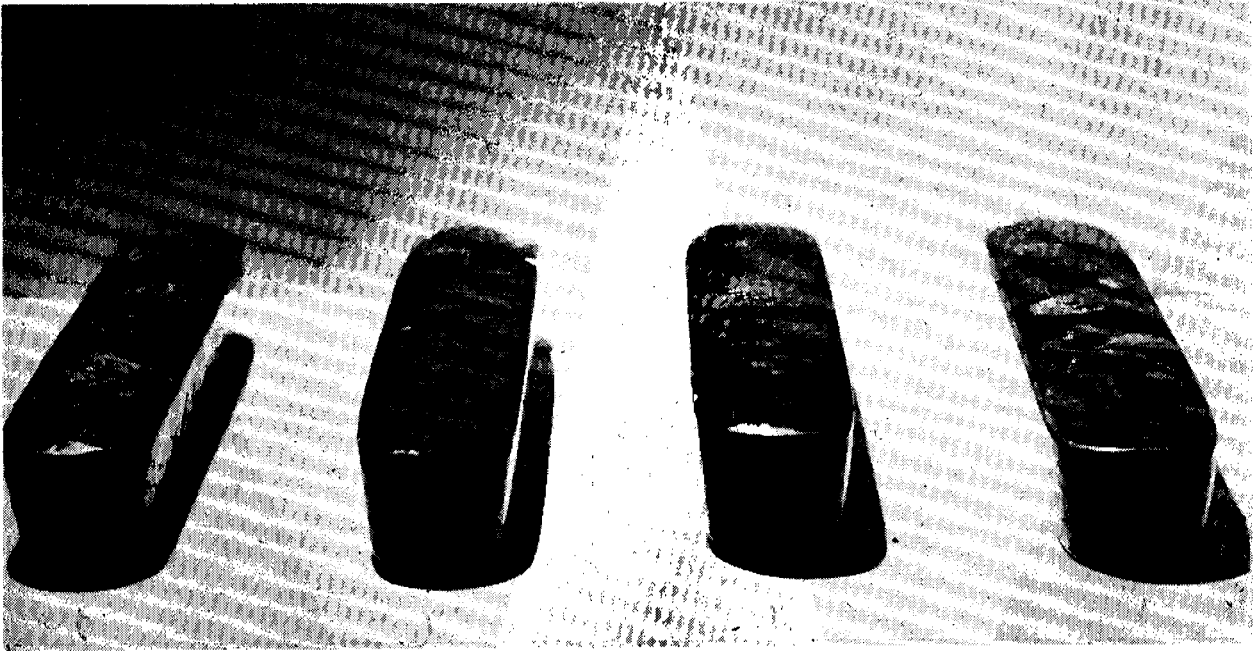
و طلا اندودی گردیده است . و نام دختر آقانجف بدین ترتیب مرقوم گشته است :

علیاجناب قمرنقاب خورشید احتجاب فاطمة الدورانی عصمت الزمانی العاقله البالقه البکر الرشیده المختاره هی المسّمات شهربانو خانم ملقبه به صفیه سلطان خانم صبیبه عالیجاه رفیع جایگاه مجدت و جلالت انتباه فخامت و مناعت اکتناه زبده - الاعاظم والاشراف آقا تجفعلی نقاش باشی بتاریخ ۱۲۷۱ .

عقد دختر آقانجف در اواخر عمر هنرمند یعنی در سال ۱۲۷۱ اتفاق افتاده و آخرین تاریخی که در اغلب آثار او مشاهده کرده ام سال ۱۲۷۲ می باشد که اگر آقانجف در این سال و یا چند سال دیگر بعد از این مدت مرحوم شده باشد آقانجف عمر

جزو شهود - اسم و خط و مهر نقاشان

۱ - قلمدان کار آقانجف با رقم یا شاه نجف. ۲ - قلمدان کار محمدجعفر با رقم جعفر بن نجفعلی ۱۲۸۵. ۳ - قلمدان کار احمد با رقم احمد بن نجفعلی ۱۲۸۹. ۴ - قلمدان کار محمدعلی با رقم محمدعلی بن آقانجف ۱۳۳۰.

در اینجا چند آثار زخم‌دار آقانجف و فرزندان که جزو مجموعه قلمدانهای اینجانب است باطلاع خوانندگان گرامی عرضه میدارد و ارائه بقیه آثار هنری او و فرزندان که بالغ بر صدها اثر ارزنده موجود در مجموعه‌های مختلف است بمقالات دیگری موكول می‌نمائیم :

- ۱ - قلمدان با رقم آقانجف فوق‌العاده نفیس با سجع یا شاه نجف و تاریخ ۱۲۷۰ که در وسط تصویر یوحنا جلب توجه می‌کند.
- ۲ - قلمدان با رقم جعفر بن نجفعلی تاریخ ۱۲۸۵ که در وسط یوحنا نقاشی شده است.
- ۳ - قلمدان شیخ صنعان و دختر ترسا از کارهای ممتاز آقا کاظم متأسفانه رقم و تاریخ ندارد.
- ۴ - قلمدان گل و مرغ طلائی از کارهای ممتاز احمد با رقم (بنده درگاه احمد بن نجفعلی).
- بر حسب الامر حضرت اشرف ارفع والاحشمت الدوله امیر جنگ روحی فداه.
- ۵ - قلمدان در اویش با رقم محمدعلی بن آقانجف تاریخ در حدود ۱۳۳۵ کوچکترین فرزند آقانجف بوده و آثار او با این نام بین مجموعه داران قلمدان دیده میشود.

طبیعی کرده در ۷۲ یا ۷۳ سالگی بدرود حیات گفته است .
بهر حال با مدارک و آثار هنری موجود شجره خانوادگی آقانجف را بدین ترتیب می‌شود ارائه داد :

